

VOJENSKÉ ROZHLEDY

ROČNÍK VII.

ČÍSLO 11.

Podplukovník gen. štábu JIŘÍ BIRULA:

Bitva na Mazurských jezerech v roce 1914 a generál Rennenkampf.

Bitva na Mazurských jezerech v r. 1914, řízená generály Hindenburgem a Ludendorffem na straně jedné a gen. Žilinským a Rennenkampfem se strany druhé, jest velmi poučná válečná epizoda minulé světové války, a to jak se stanoviska činnosti vyšších velitelství, tak i samého průběhu této operace.

Hlavní účel tohoto článku jest předně popsati tuto dosud poměrně málo známou bitvu pro naši válečnou literaturu a za druhé probrati činnost generála Rennenkampfa, velitele 1. ruské armády, kterého tehdy nejen hlavní ruské velitelství, nýbrž i širší veřejnost celého Ruska, ba i spojenci činili odpovědným za těžké následky oné krvavé epizody.

O činnosti generála Rennenkampfa v bitvě u Tannenberka bylo pojednáno již ve Vojenských Rozhledech roč. VI. (1925), č. 7—8, str. 359; činnost téhož generála ve velké bitvě u Lodži podána ve Vojenských Rozhledech roč. VII. (1926), č. 1., 2. a 3., str. 15, 64 a 114; tímto článkem chci ukončiti přehled hlavních událostí ve Východním Prusku v roce 1914.

Po porážce 2. ruské armády gen. Samsonova u Tannenberka (viz Vojenské Rozhledy, roč. VI. (1925), č. 7—8, dostal gen. Hindenburg, velitel 8. německé armády, lakonický rozkaz vrchního velitele, vypuditi Rennenkampfa z Východního Pruska.

V témže rozkaze však bylo podotčeno, že hlavní německé velení zamýšlí po ukončené operaci proti Rennenkampfovi pokračovati v ofenzivě proti Varšavě, v jejímž prostoru prý hodlají Rusové shromáždit značné síly k zahájení velké ofenzivy do Slezska. Šlo tudíž především o odstranění Rusů z Východního Pruska a pak o novou velkou ofenzivu — směrem jižním.

Generál Hindenburg se rozhodl (viz náčrtek č. 1): proti jihu, to jest proti zbytkům poražené 2. ruské armády, ustoupivším do prostoru Ostrolenka—Cechanov, krýti se částmi armádní skupiny generála Goltze, všechny ostatní síly však vrhnouti proti 1. ruské armádě Rennenkampfově, obchvátiti ji hluboce na jejím levém křídle, odrýznouti jí cesty k ústupu a pak ji úplně zničiti.

Hindenburg měl k dispozici kromě vlastních čtyř armádních sborů a jedné jezdecké divise ještě dva armádní sbory s jezdeckou divisi, jež ukvapivši se generál Moltke, náčelník štábu hlavního německého velení, v době tannenberské bitvy poslal z francouzského bojiště z prostoru 2. a 3. německé armády.

Tyto čerstvé armádní sbory nezasáhly do bitvy u Tannenberka a dokončovaly svá vykládání u Preuss. Holland—Osterode a Allensteinu.

1. ruská armáda byla v opevněné posici, táhnoucí se od řeky Deime, severním křídlem opřené o moře, dále podle řeky Alle a pak východně od Mazurských jezer, jižním křídlem u Arys. V těchto posicích měla čtyři armádní sbory s dvěma záložními divisemi za pravým křídlem. Posice byly velmi dobře opevněny a důkladnými překážkami chráněny.

Situace obou stran před započítím bitvy, t. j. v den 7. září, jest znázorněna na náčrtku č. 1.

Před zahájením ofensivy disponoval Hindenburg pěti armádními sbory (XVII., XX., XI. armádní, 1. záložní a gardový záložní) po dvou pěších divisích, jedním armádním sborem (1. armádní) o třech pěších divisích, t. ř. hlavní zálohou Königsberku (Královce) s dvěma pěšími divisemi, armádní skupinou generála Goltze se čtyřmi divisemi pěšího vojska (1. zeměbranecká divise, 35. záložní divise, oddíl generála Stenaua z toruňské pevnosti, zeměbranecká brigáda generála Müllmanna, zeměbranecká brigáda generála Herzenberga a 70. zeměbranecká brigáda generála Breitenberga) a dvěma jezdeckými divisemi, tudíž armádou o 19 pěších a 2 jezdeckých divisích se 186 bateriemi dělostřeleckými všech ráží.¹⁾

Ruské velení proti této velmi silné německé armádě disponovalo: kromě 6 jezdeckých divísí dvěma sbory 1. armády o dvou pěších divisích (XX., III.), jedním sborem 1. armády o 2½ pěších divisích (IV. armádní sbor), jedním sborem 1. armády o třech pěších divisích (II. armádní sbor), třemi sbory poražené 2. armády po dvou slabých pěších divisích (I., XXIII. a VI. armádní sbor), dále čelními částmi tří sborů budoucí 10. armády (I. turkestanský, III. sibiřský a XXII. armádní sbor), které narychlo byly převáženy z vých. Sibiře, Turkestanu a Finska do prostoru Lomža—Osověc—Lyck, po dvou pěších divisích (v den 7. září mohlo býti počítáno s jednou pěší divísí od všech tří sborů dohromady), konečně záložními divisemi č. 53, 54, 56, 57 a 72, které byly sice ještě na pochodu, avšak před zahájením ofensivy byly již k dispozici.

Úhrnná síla byla tudíž: 21 pěších, 6 jezdeckých²⁾ divísí a 130 baterií lehkého dělostřelectva, nečítajíc 3 záložní divise 2. armády, které již byly na řece Narevu a Bugu.

Pokud se týká těžkého dělostřelectva, disponovala 1. armáda jen jedním oddílem, 2. a 10. armáda neměla těžkého dělostřelectva vůbec.

Na nejzazším severním křídle 1. ruské armády u Tilsitu byl detašovaný oddíl (1 pěší pluk s dělostřelectvem a jezdeckvem) k ochraně severního křídla armády.

Po nešťastné bitvě u Tannenberka pozbyl štáb severozápadní fronty³⁾ úplně veškeré orientace a dotyku s nepřátelskou 8. armádou generála Hindenburga, která ruskému velení náhle nadobro zmizela.

Dne 4. září, tedy v den, kdy Hindenburg téměř dokončoval uspořádání své armády pro novou ofensivu proti Rennenkampfovi, spoléhal štáb severozápadní fronty zcela na zprávy zajatců, vzatých v prostoru Chorzele (východně od Mlavy), udávajících, že prý všechna

¹⁾ U Němců nutno ještě připočísti 15 jezdeckých pluků divisiho jezdeckva, podřízených jednak velitelství divísí, jednak velitelství armádních sborů.

²⁾ U Rusů nutno rovněž připočísti 5 jezdeckých pluků sborového jezdeckva.

³⁾ Velitelem severozápadní fronty byl generál jezdeckva Žilinskij, kterému byly podřízeny 1. a 2. armáda a pak nově postavená 10. armáda.

Hindenburgova armáda odtáhla po bitvě u Tannenberka ke Královci, a považoval to za zprávu úplně věrohodnou.

V též den však hlásilo jezdectvo 2. armády postup německých vojsk směrem na Mlavu,⁴⁾ a to dalo podnět k důležitému rozhodnutí generála Žilinského, velitele fronty, týkajícímu se vojsk 1., 2. a nové, tehdy ještě nepojmenované 10. armády.

Svým č. j. 3077 ze 4. září,⁵⁾ zaslalým generálu Rennenkampfovi, oznamoval, že vzhledem k všeobecné situaci a úspěchu v Haliči jest nezbytné zahájití ofensivu 1. armády; že byly v jižním směru na Mlavu zjištěny pohyby Němců, ti však že budou v prostoru Přasnyš—Ostrolenka najisto zadrženi částmi 2. armády.

Generál Žilinskij dále oznamoval, že k zesílení levého křídla 1. armády podřizuje Rennenkampfovi čerstvé sbory z prostoru Lomža—Osověc—Lyck (III. sibiřský a XXII. armádní sbor), a vybízeli generála Rennenkampfa, aby ihned zahájil ofensivu směrem na Bischofstein a Rastenburg.

Počtem silné armádní jezdectvo a rozsáhlé zpravodajské orgány jak 1. a 2. armády, tak i velitelství fronty, nebyly tudíž v tak význačnou chvíli s to, anebo vůbec nedovedly náležitě pracovat, a svým velitelům alespoň povšechně zajistiti přibližná data o přesunech a úmyslech 8. německé armády po skončené bitvě u Tannenberka; získání uvedených a pro velitele fronty, generála Žilinského, nezbytných zpráv bylo by mělo v zápětí, že by se byl Žilinský mohl správně rozhodnouti a že by se toto rozhodnutí jistě bylo podstatně lišilo od rozhodnutí odeslaného č. j. 3077 ze 4. září 1914.

Jak viděti, měla porážka 2. ruské armády u Tannenberka dalekosáhlé a všestranné následky a působila stísněně nejen na její přímé účastníky, nýbrž i na všechno bližší okolí. Bezradnost a desorientace vyšších velitelů v době tannenberské katastrofy a ihned po ní způsobil, že veškerá, ještě v míru široce založená agentura, četné zpravodajské orgány a tak silné armádní jezdectvo selhaly.

Velitelství fronty stálo bezradně, se zavázanými očima a čekalo, až Němci sami prozradí, co a kde hodlají podniknouti.

Jeho bezradnost trvala až do 7. září, t. j. do dne, kdy generál Hindenburg zahájil t. ř. bitvu na Mazurských jezerech.

Generál Hindenburg byl ve značné výhodě proti svému soupeři generálu Žilinskému, ježto dosti přesně věděl o místě každého ruského armádního sboru, znal tedy rovněž slabiny veškeré nepřátelské sestavy.

Jeho úmysl obchvatně útočiti silným jižním křídlem, úplně se shodoval se všeobecnou situací, jelikož tímto manévrem mohl, jak předvidal, osamotiti 1. ruskou armádu a pak ji i zničiti, bez účasti izolovaných a široce rozložených ruských armádních sborů 2. a 10. armády.

Předpokládá docela správně, že demoralisované sbory 2. ruské armády budou sotva s to vážně ohrožovati pravý bok jeho útočné sestavy, takřka ignoroval tyto 3 ruské sbory, ponechávaje proti nim méněcenné zeměbrance části armádní skupiny generála Goltze.

O soustředování nové ruské armády v prostoru Lyck—Osověc—Lomža mělo německé velení velmi kusé zprávy, avšak učlenění pravého německého křídla zabezpečovalo celou útočnou sestavu, i kdyby

⁴⁾ Byly to části 35. záložní německé divise, armádní skupiny generála Goltze.

⁵⁾ Cichovič: Strategičeskij očerk vojny 1914—1918. Izdaniye V. V. R. S. Moskva 1922.

se objevily svěží ruské zálohy na exponovaném křídle armády generála Rennenkampfa.

Svou obchvatnou skupinu dirigoval Hindenburg takto: XVII. armádní sbor generála Mackensena přes Lötzen na Kruglanken, s úlohou zatlačiti krajní levé křídlo 1. ruské armády, jež bylo hlášeno u Lötzen; I. armádní sbor generála François — přes Nikolaiken a Johannsburg na Arys; 3. záložní divise I. sboru měla postupem za pravým křídlem sboru chrániti bok obchvatné skupiny armády. 1. zeměbranecká divise armádní skupiny generála Goltze ústupem za 3. záložní divisi měla chrániti týl celé obchvatné skupiny.

Bylo tedy důležité jižní křídlo Hindenburgovy útočné sestavy skutečně důkladně zajištěno.

Defenzivní úloha proti sborům 2. ruské armády byla svěřena armádní skupině generála Goltze, bez 1. zeměbranecké divise.

Armádní sbory frontální skupiny dostaly tyto směry: gardový záložní sbor generála Gallwitze na Allenburg, I. záložní sbor generála Belowa na Gerdaun, XI. armádní sbor generála Pluskowa na Barten a XX. armádní sbor generála Scholze na Drengfurth.

Na nejsevernějším křídle měla hlavní záloha Královce za velení generála Brudrůcka ofensivou poutati ruské síly, rozložené na východním břehu řeky Deime.

1. a 8. jezdecká divise byla podřízena veliteli I. armádního sboru, generálovi François, 3. jezdecká divise byla před frontální skupinou 8. armády.

Všeobecnou ofensivu měla zahájití dne 7. září nejprve obchvatná skupina, frontální skupina měla se připojití k ofensivě teprve o den později.

Dne 7. září byla oficiálně postavena nová 10. ruská armáda pod velením generála Fluga (zatímním velitelem byl generál Radkievič). Hranicemi mezi touto 10. armádou a 1. armádou byla linie: jižní okraj Löwentinského jezera (jižně od Lötzeny) — Widminnen — Marggrabow, vše pro 10. armádu.

Tímto rozhraničením byl tudíž generál Rennenkampf, velitel 1. armády, zbaven veškerých starostí o své exponované levé křídlo, ježto na jihu byl ve svazu.

Sbory 10. armády neměly ještě dne 7. září své divise pohromadě.

Zásobování u 10. armády nebylo dosud organisováno, vše bylo provisorní a nouzové.

Ještě 3. září nařídil severozápadní fronty svou direktivou č. 7, aby XXII. sbor budoucí 10. armády obsadil pro zabezpečení jižního křídla 1. armády prostor mezi jezery Löwentinským a Spirdingským (západně od Arysu), a zároveň přikázal III. sibiřskému sboru chrániti směr Johannsburg—Ortelsburg od jihu a západu. Toto nařízení mělo se ihned vykonati, a to všemi silami, které byly po ruce.

1. armádě bylo nařízeno dobýti pevnůstky Lötzeny, jelikož to velitel fronty považoval za nezbytné dříve, než začne společná ofensiva všech tří armád severozápadní fronty; společná ofensiva měla býti definitivně zahájena dne 14. září.

Kromě toho poukazoval generál Žilinskij v téže direktivě na severní křídlo 1. armády, jež mohlo býti snadno přepadeno od Memelu (Klaipedy), a nařizoval generálovi Rennenkampfovi, aby poslal silný oddíl pěchoty — a to nejméně pěší divisi s dělostřelectvem — do Tilsitu.

Předsunutý XXII. armádní sbor (dosud ještě neucelený) pova-

žoval za dostatečnou ochranu jižního křídla proti možnému nepřátelskému postupu jižně od Mazurských jezer.

Dne 7. září zahájila obchvatná skupina 8. německé armády svou činnost a ještě téhož dne narazila 3. záložní divise I. armádního sboru u Bjaly na slabé prvky XXII. ruského sboru; prvky ty po silnějším náporu Němců ustoupily k Lycku.

Přední prvky 1. a 2. pěší divise I. armádního sboru nenarazily na svém postupu během 7. září na nepřítele, dostaly se až na východní břeh Spirdingského jezera a přenocovaly v přímé blízkosti Arysů.

Generál François se rozhodl zahájit další postup severozápadním směrem až za svítání dne 8. září, kdy začíná povšechná ofensiva veškeré Hindenburgovy sestavy.

Dne 8. září oznámil generál Žilinskij Rennenkampfovi události na frontě XXII. armádního sboru ze dne 7. září, upozorňuje, že síly nepřítele postupující od Johannisburgu a Bjaly nejsou dosud zjištěny a že ústupem XXII. sboru k Lycku a Grajevu jest jeho jižní křídlo v nebezpečí.

Generál Rennenkampf předvídal ovšem již dříve, přes veškerá původní ujištění velitele severozápadní fronty, toto nebezpečí, ježto dne 5. září nařídil, aby XX. sbor na řece Deime byl vystřídán novým XXVI. armádním sborem,⁶⁾ a poslal vystřídáný sbor do Darkehmen, aby ho třeba použil jako armádní zálohy na jižním křídle.

Téhož dne telegrafoval generál Žilinskij veliteli 1. armády, že německé síly, které 7. září postupovaly proti částem XXII. armádního sboru, jsou nepatrné a že je části XXII. a III. sibiřského sboru snadno zatlačí. Oznamoval, že 2. armáda se svými třemi armádními sbory dostala rozkaz postoupit na linii Chorzele—Myšinec, odkud má působit do týlu německých vojsk útočících přes Johannisburg na východ. Konečně podotýkal, že veškeré úsilí 2. a 10. armády je soustředováno k ochraně jižního křídla 1. armády.

Dne 8. září zahájila všechna Hindenburgova sestava útok na linii předních stráží 1. ruské armády a její obchvatná skupina již dobyla pozoruhodných výsledků.

XVII. německý armádní sbor svedl velmi těžký boj s levým křídlem široce rozloženého II. ruského armádního sboru a to s jeho 43. pěší divisi v čáře Possessern—Kruglanken—Milken (viz náčrt č. 2) a dobyl částečného úspěchu.

Silný ruský odpor (43. pěší divise) nutil generála Mackensena k opatrnosti a konečně k vyčkání postupu sboru generála François, který naraziv na svém levém křídle u Arysů na ruskou posíci, silně opevněnou, útočil na ni.

Sbor generála François byl v situaci obzvláště příznivé, ježto byl mnohem silnější než slabý XXII. ruský sbor, který ustoupiv na východ, nemohl již brzditi postup I. německého sboru; a mimo to obě dvě divise generála François byly v těch místech na svých mírových cvičištích a znaly takřka každý keřík, účastnily se tu již v míru několika manévřů, podobajících se bojům, jež se v těchže místech nyní vedly ve skutečnosti.

Ještě dopoledne dobývá I. německý sbor Arysů, zničí téměř úplně 169. pěší pluk 43. pěší divise a několik praporů finských střelců XXII. armádního sboru, a ihned pokračuje v postupu kupředu, byv

⁶⁾ XXVI. armádní sbor byl zřízen sloučením 52. a 56. záložní divise.

nucen dirigovati všechny své tři divise čistě excentricky, a to: 2. pěší divisi, která postupovala na pomoc XVII. sboru na levém křídle — na Milken, 1. pěší divisi na Widminnen, aby pak obchvátla křídlo Rennenkampfovo, 3. záložní divisi, aby pronásledovala ustupující části XXII. ruského sboru na Lyck.

Postup frontální skupiny sborů Hindenburgovy armády neměl úspěchu, ježto všude narazil na posice silně opevněné. Ruské krycí prvky ustoupily teprve k večeru po houževnatém odporu, který trval téměř celý den.

Situace levého křídla 1. armády byla velmi nepříznivá. Generál Rennenkampf nyní postřehl, že jest odkázán jen na sebe sama, že nemůže spoléhati na podporu a zajištění cizími sbory, a proto nařídil XX. armádnímu sboru, aby úsilným pochodem pospíšil ke Darkehmen, hodlaje jej odtud v krajní tísní zasaditi na ohrožené křídlo. 54. a 72. záložní divisi poslal z Insterburgu a Darkehmen na levý bok 43. pěší divise, aby zamezil rozšíření nepřátelského obchvatu v boku armády.

Zálohy tyto byly arci příliš vzdáleny od onoho místa, nyní nejchoulostivějšího, a potřebovaly nejméně 24 hodiny pochodu, aby se k němu přiblížily. (Nejbližší záloha, 72. záložní divise v Darkehmen, byla vzdálena 40 km.)

Bylo velké nedopatření generála Rennenkampfa, že neumístil svých záloh tam, kam ve skutečnosti patřily, a to za své levé křídlo, bez ohledu na veškerá ujišťování velitele fronty, že toto křídlo jest dostatečně chráněno.

Velitel fronty, generál Žilinskij, nařídil veliteli XXII. armádního sboru — veliteli tohoto sboru již několikrát hlásil, že dosud nemůže zahájití větších operací — aby podle direktivy č. 7 ze dne 3. září postoupil se vším, co má k dispozici, 9. září z Lycku na Widminnen a tím vážně ohrozil bok Němců, útočících na křídlo 1. armády.

Ale tento rozkaz nebyl vykonán, jelikož generál baron Brinken, velitel XXII. sboru, nyní hlásil, že sbor nemůže rozkazu vyhověti jednak pro velké ztráty mužstva i materiálu v bojích u Bialy a Arys, jednak pro nedostatek munice a pokleslý morální stav mužstva.

Nato nařídil generál Žilinskij XXII. sboru, aby ustoupil k Augustovu a uzavřel směr ke Grodnu, a III. sib. skoru dal rozkaz, aby se stáhnul ke Grajevu a chránil přístupy k pevnosti Osověcké.

Tímto novým rozhodnutím na svůj vrub uvolňuje velitel fronty ohromný prostor na křídle 1. armády pro postupující německou armádu a vzdává se vůbec jakéhokoli řízení operací ve chvíli tak důležitou, čekaje, co přinese další průběh.

Nařízení XXII. a III. sibiřskému sboru k ústupu bez boje směrem jihovýchodním a jižním v době, kdy I. německý sbor beztréstně táhl směrem severovýchodním a hrozil odříznouti cesty k ústupu téměř celé 1. armádě, nelze odůvodniti ani vysvětliti.

V jaké situaci se ocitl generál Rennenkampf, jehož jižní křídlo bylo jednak ohraničeno, jednak podle zpráv velitele fronty chráněno dvěma armádami — byl tudíž ujišťován o plném bezpečí na jihu — snadno si čtenář pomyslí.

Chrániti směr k pevnostem Grodno a Osověc v době, kdy šlo o zachranu 1. armády, bylo buď trestuhodné šilenství, nebo důkaz úplné neschopnosti velitele severozápadní fronty.

Dne 9. září podnikli Němci v časných ranních hodinách po silné dělostřelecké přípravě rozhodný útok na ohromné frontě, sahající od

Wehlau až k Widminnen, avšak severně od Mazurských jezer opět bez výsledku.

Na Mazurských jezerech, a to u Possessern a Kruglanken, dochází ke kruté bitvě mezi levým křídlem II. ruského sboru v důkladných pozicích a XVII. sborem generála Mackensena (zesíleným skupinou plukovníka Busseho,⁷⁾ který ztéká ruské zákopy, jsou podporovány 60 bateriemi dělostřelectva. Útok Mackensenova sboru mimo to podporovaly 2. pěší divise I. sboru, která útočila od jihu na Kruglanken, a 1. pěší divise, postupující východně od Kruglanken do týlu Rusů.

Ani přes ohromnou přesilu a obchvatný manévr 1. pěší divise nepodařilo se Němcům během celého dne zlomit odpor levého křídla Rennenkampfovy sestavy; teprve za šera, když na statečné obránce bylo střeleno se všech stran, bylo Kruglanken dobyto XVII. německým sborem.

Rusové pozbyli tam veškerého dělostřelectva (60 děl) a 60 procent pěchoty. Nepatrné zbytky hrdinné 43. pěší divise ustoupily do prostoru u Kalnischkenu.

Zatím co se bojovalo u Kruglankenu, narazila 3. záložní německá divise I. sboru u Lycku na XXII. ruský sbor, který z nevysvětlitelných důvodů dosud nedostal rozkazu velitele fronty k ústupu na Augustov. Tak došlo u Lycku k osamocenému boji skupin téměř stejně silných; Němci se ani do večera nedostali ani o píd kupředu. Potom ovšem přišel rozkaz generála Žilinského k ústupu na Augustov.

Tato malá epizoda byla důkazem, že XXII. sbor byl úplně schopen boje. Velitel severozápadní fronty posílaje celou 10. armádu bez boje zpět, přespříliš se ukvapil zejména proto, že III. sibiřský sbor byl už zcela pohotově a nic neoznamoval, že by byl neschopen boje.

Jezdecké německé divise, působící proti levému křídlu I. ruské armády, k večeru dosáhly: 8. divise — Petraschen, 1. divise — Neu Juchy.

Obchvatný manévr dvou německých armádních sborů se tedy zcela zdařil, a aby dále nepostupovaly do týlu Rusů, nebylo prozatím žádných překážek.

Generál Rennenkampf, nemaje od velitele fronty k večeru dne 9. září již žádných rozkazů, se domníval, že je bezúčelné dále odporovat Němcům, vzhledem k situaci na vlastním levém křídle a vzhledem k excentrickému ústupu sborů nové 10. armády, jakož i vzhledem k nečinnosti velitelství severozápadní fronty.

Rozhodl se tedy, aby ustoupila celá armáda, a to nejdříve sbory jeho severního křídla a středu. Aby byl zajištěn tento ústup, nařídil XX. armádnímu sboru, aby se posunul do Goldapu, a armádnímu jezdeckému (jezdeckému sboru generála Chana Nachičevanského a 2. garodové jezdecké divisi generála Raucha), která se stahovala za frontu, aby se posunula do prostoru jihozápadně od Goldapu.

Nařídív všeobecný ústup přesto, že ústupu neznal a znáti nechtěl, vystihl generál Rennenkampf pravý okamžik velice správně, ježto tím neposkytl Němcům možnosti, aby své dosavadní taktické vítězství proměnili v nový strategický vavřín, porazili neb i zničili I. ruskou armádu. Zde couvl v pravý okamžik a v pravém slova

⁷⁾ Plukovník Busse byl velitelem pevnosti Lötzen a měl 4½ praporu pěšího vojska s 1 baterií lehkého dělostřelectva.

smyslu vyrval Hindenburgovi přímo z rukou možnost zbaviti Rusko ještě jedné armády.

Ze této armády Rusko nepozbylo, třeba děkovati i Hindenburgovi, nebo jeho náčelníkovi štábu, gen. Ludendorffovi, který příliš silně útočil frontální skupinou. Kdyby byl nápor na Rennenkampfovův střed býval slabší, byl by Rennenkampf jistě odporoval ještě alespoň 24 hodin, a to by bylo pro obchvatnou skupinu mělo dalekosáhlý význam a pro Rusy byla by to neodvratná porážka.

Plán německého velení byl rozhodně výborný, nebyl však proveden dokonale.

Ústup pravého křídla 1. armády, t. j. XXVI., III. a IV. sboru, byl nařízen v noci z 9. na 10. září.

Téhož dne, t. j. 9. září večer, nařizuje gen. Hindenburg XVII. a I. armádnímu sboru využití během dne 10. září dosavadních úspěchů a rychle postupovati směrem mezi Angerburgem a Goldapem. Německé velení se obávalo protiútoků Rennenkampfova se severu, jsouc přesvědčeno, že Rennenkampf má za svým dosud neporušeným pravým křídlem silnou útočnou skupinu pro příhodný protiútok jižním směrem. Tím se vysvětluje všeobecný směr obchvatné skupiny, nařízený gen. Hindenburgem; tato skupina měla býti po bojích dne 9. září spíše poslána na Wysztyniec nebo na Kalvariju, aby do větší hloubky zaskočila 1. ruskou armádu.

Postup severním směrem byl dosud předčasný.

Mimo to třeba podotknouti, že velitelství německé armády příliš spoléhalo na své zajisté výborné velitele sborů obchvatné skupiny, gen. Mackensena a François, ježto na př. v rozkaze pro další postup dne 10. září ani neurčilo směry pro tyto dva sbory, nýbrž jen udalo prostor „mezi Angerburgem a Goldapem“ — prostor široký 40 km, což zajisté nestačí veliteli sboru pro úlohy tak důležité. To bylo věru velké nedopatření Hindenburgova štábu.

Proberme nyní ústup 1. ruské armády, velmi obtížný a vyžadující velkého umění, měl-li se alespoň částečně zdařiti.

Ústup armády byl nařízen takto: Ustupovati začnou XXVI., III. a IV. armádní sbor za ochrany 57. záložní divise IV. armádního sboru v prostoru severně od Nordenburgu a 26. pěší divise II. armádního sboru v prostoru jižně od Nordenburgu až po Mauer-See. Levé křídlo mělo býti na ústupu podporováno a zdržováno 54. a 72. záložními divisemi již poslanými jižním směrem, a pak XX. armádním sborem, který se soustřeďoval v prostoru u Goldapu.

Tento ústup ovšem neměl nepřítel pozorovati, sice by byly bývaly obě střední divise předčasně zničeny, aniž by byly povšechné situaci prospěly.

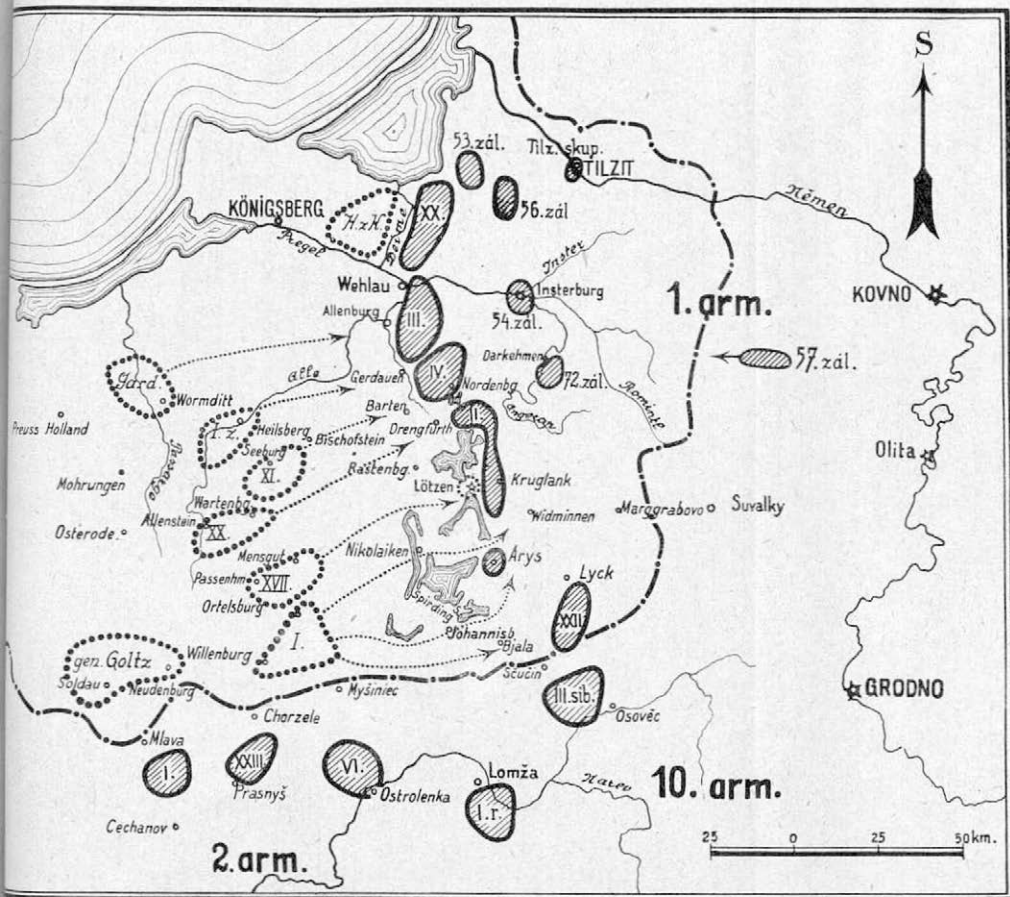
Rozkaz k ústupu byl rozeslán večer 9. září a ve 23. hodině téhož dne, za velmi jasné a studené noci, zahájilo severní křídlo a střed 1. armády svůj ústup. Třeba podotknouti, že ještě téhož dne zastavil velitel severozápadní fronty postup 2. armády na sever, jímž měla tato armáda vpadnouti do týlu armády Hindenburgovy, a až by se zastavila, měla se zakopati na místě a pak vyzvídati o činnosti a seskupení nepřítelů před sebou.

Tato armáda dosáhla dne 9. září (viz náčrt čís. 1) VI. armádním sborem Myšince, XXIII. sborem Chorzele, I. armádním sborem Krinovlogy (asi 13 km severně od Přasnysze).

Tři jezdecké divise 2. armády (4., 15. a 6. jezd. divise) nepřekročily ještě státních hranic, působíce hlavně na křídlech armády.

Situace před začátkem bitvy dne 7. září.

Náčrt č. 1.

Výkon 2. ruské armády, mající vpadnouti do týlu Němcům, postupujícím proti Rennenkampfově armádě, byl tudíž nepatrný.

Tři armádní sbory se silným jezdeckým sborem o třech jezdeckých divisích úplně dostačily, aby bez ohledu na přítomnost dosti silné armádní skupiny generála Goltze zasáhly v bok a tyl postupující Hindenburgovy armády tak účinně, že by byla Hindenburgova armáda musila úplně zastaviti svůj postup a manévr na Rennenkampfovo křídlo.

Ovšem k vykonání této úlohy bylo třeba nejen zasáhnouti včas, ale i vésti tuto armádu více koncentricky a působiti pěstí skutečně silnou, nikoliv, jak si představoval gen. Žilinskij a velitel 2. armády gen. Seidemann, roztáhle na frontě široké 85 km.

Jak viděti, ignoroval gen. Hindenburg 2. ruskou armádu v svém boku, ponechav proti ní jen zeměbrancekou armádní skupinu gen. Goltze zcela oprávněně, poněvadž dobře poznal svého soupeře již v bitvě u Tannenberku, kde přičiněním gen. Žilinského nebyla vedena 2. armáda jako celek, nýbrž její široce rozložené a osamocené sbory bojovaly každý na svůj vrub.

Hlavní ruské velení vědělo dobře, že generál Žilinskij patřil už po bitvě u Tannenberku do kategorie neschopných generálů, avšak z neznámých důvodů mlčky to přehlíželo a naslouchalo urážkám veřejného mínění Ruska a ciziny, obráceným proti osobě gen. Rennenkampfa, hlavnímu prý „vinníkovi“ tannenberské katastrofy a záhuby 2. ruské armády.

Trestuhodné chyby velitele fronty se snad přehlížely pro prestiž ruské armády, ježto gen. Žilinskij byl nedlouho před válkou náčelníkem ruského generálního štábu.

Jest na bíledni, že se takové přehlížení ve válce špatně vyplatilo Rusku samému a nutno jen děkovati náhodě, hlavně však generálu Rennenkampfovi a pak ještě i generálu Ludendorffovi, že 1. ruská armáda byla včas zachráněna a ušla tak trapnému osudu, stihnuvšímu armádu Samsonovu.

Charakteristicky píše o osobě generála Žilinského profesor býv. ruské Válečné školy, generál Golovin, v svém díle o východopruském tažení: „Operační postřeh generála Žilinského pracuje jako i v předemšlých operacích se zpožděním o několik temp. Takové zpoždění jest přímý následek jeho strategické nepřipravenosti.“⁸⁾

Již více než 12 let uplynulo od doby těchto významných událostí, a teprve nyní, a to velmi zvolna, se objektivněji posuzují. Práví vinníci jsou postupně odhalováni a tolik potupený Rennenkampf, mající nemalou zásluhu o vyhranou bitvu na Marňě, poněvadž v této době svým vítězstvím u Gumbinnen přivedl německou strategii do značných rozpaků a později i roztrástil německé síly, bude konečně ospravedlněn a snad i oceněn. Bohužel zadostiučinění dostane se jen jménu generála Rennenkampfa, ježto Rennenkampf od roku 1918 žil na živu.

Nezlomně věřím, že jméno tohoto neohroženého a vynikajícího bojovníka, vojevůdce, nesmrtelného hrdiny Gumbinnen, bude konečně pokryto zaslouženými vavříny za jeho velké zásluhy o válku světovou vítězně dokončenou — ježto p r a v d a přece v í t ě z í.

⁸⁾ Gen. Golovin: „Iz istorii kampanii 1914 goda na ruskom frontě“. Praha 1916. „Plamja“.

Ústup tří severních sborů 1. armády byl velmi rychlý. První ústupové čáry, Mehlaucken—Norkitten—Nordenburg, bylo dosaženo již v 7 hodin dne 10. září, tudíž části ustoupily během noci 18 až 28 km.

Vzhledem k situaci na jihu bylo nařízeno nadále ponechat zadní voje armády (57. záložní a 26. divisi) v prostoru Nordenburgu a severní sbory měly pokračovati v ústupu až do čáry Spannengeln—Bubainen—Jodlauken—Kowarren. Jižně na linii Kowarren—Dombrowken měla pak ustupovati 26. divise II. armádního sboru, ponechaná severně od Mazurských jezer, 43. pěší divise již ustoupila na linii Lissen—Kalnischken.

Ústup severního křídla a středu 1. ruské armády byl zpozorován až dne 10. září v 6 hodin ráno, načež velitel 1. záložního sboru, generál Below, nařídil ihned pronásledovati Rusy povšechným směrem na Insterburg. Toto správné řešení velitele 1. záložního sboru odvolal však gen. Hindenburg, který jednak nevěřil v tak náhlý ústup Rusů, jednak se obával, že domnělým ústupem připravuje generál Rennenkampf léčku pro Němce, chtěje je překvapiti svou údernou skupinou z prostoru Insterburgu; o tom byl pevně přesvědčen též celý štáb 8. německé armády.

Tento neodůvodněný strach z možného Rennenkampfova odvetného útoku Hindenburgovi vsugeroval jeho náčelník štábu generál Ludendorff, který nezvratně věřil, že Rennenkampf má 24 divisi pěšího vojska, t. j. ohromné nezasažené zálohy ve středu a na křídlech.

Původ těchto domnělých 24 divisi třeba hledati ještě z doby známé bitvy u Gumbinnen, svedené dne 20. srpna 1914, kterou Němci prohráli jedině proto, že předpokládali mnohem větší sílu Rennenkampfovy armády, než skutečně byla. Rennenkampf totiž, byv ve významné oné bitvě poražen, přece neustoupil a tím ji skutečně vyhrál.

Generál Ludendorff, náčelník štábu 8. německé armády, stvořil, aby ospravedlnil ústup Němců od Gumbinnen k Visle, legendární číslo „24“ a s tím potop, aniž měl vážné důvody, počítal i v bitvě na Mazurských jezerech.

Tyto „velké oči“ náčelníka štábu ovšem brzdily uskutečnění Hindenburgova manévru, jímž měla býti zničena celá 1. ruská armáda.

Teprve v poledne, když se zprávy o ústupu Rennenkampfovy armády potvrdily se všech stran, vydal generál Hindenburg rozkaz pronásledovati Rusy, a to postupem 8. armády na frontu Insterburg—Margrabowo.

Německé sbory měly pronásledovati Rusy těmito směry:
hlavní záloha Královce směrem na Tilsit,
gardový záložní sbor směrem na G. Aulowöhnen,
I. záložní sbor směrem na Insterburg,
XI. armádní sbor směrem na Gumbinnen,
XX. armádní sbor směrem na Darkehmen,
XVII. armádní sbor směrem na Wysztyniec,
I. armádní sbor směrem na Mariampol.

Tři jezdecké divise byly sloučeny v jeden jezdecký sbor a ten měl rychlým postupem přes Kalwariju na Mariampol a Kovno způsobiti paniku v týlu ustupujících Rusů.

3. pěší záložní divise I. německého sboru měla postupovati od Lycku na Suvalky; 1. zeměbranceká divise armádní skupiny generála Goltze měla krýti pravé křídlo armády směrem proti pevnosti Osovec.

Situace na levém křídle Rennenkampfovy armády byla hro-
tivější.

72. záložní divise, poslaná dne 9. září z Darkehmen, aby podporo-
vala 43. pěší divisi, narazila v prostoru Gembalken a u Gassowen na
postupující XVII. a I. německý sbor a byla za krátkou dobu úplně
rozprášena; její části potom ustoupily ve zmatku a nepořádku za
řeku Goldapu.

Tato nešťastná divise, sotva se objevila na bojišti, již za několik
hodin pozbyla asi 2500 mužů i s důstojníky — byli zajati — a 60 děl.

Téhož dne k večeru dospěla 54. záložní divise as po 50kilometro-
vém pochodu za 1½ dne do Matzvolje, zasáhla do boje a v kritické
chvili 72. záložní divise odvetným útokem zadržela Mackensenův
sbor, takže již nepronásledoval 72. a 43. pěší divisi.

Současně dorazil jednou divisi do Gaweiten a druhou divisi do
Kasseln XX. armádní sbor, poslaný dne 9. září rovněž podporovati
levé křídlo armády, a byl pohotově zasáhnouti v boj.

Jezdecký sbor generála Chana Nachičevanského dosáhl Ko-
wahlen, 2. gardová jezdecká divise se přemístila do Kleszowen, a tak
včasným příchodem značných záloh byla kritická situace levého
křídla částečně zažehnána.

Ústup severního křídla a středu 1. armády, jak již bylo řečeno,
pokračoval úspěšně, avšak zadní voje, ponechané u Nordenburgu
(26. aktivní a 57. záložní divise), již v poledne zahájily hodně tuhý boj
s německými proudy houfně postupujícími a podporovanými znač-
ným dělostřelectvem, a byly za dne donuceny k ústupu velice těž-
kému směrem na Kowarren, t. j. na křídlo sborů v noci ustoupivších.

Za všech těchto ústupových bojů měly obě divise ohromné ztráty;
57. záložní divise byla úplně rozbita a jen její zbytky byly odvedeny
do Darkehmen. (Příště konec.)

Kapitán gen. štábu v. v. dr. JAN KARLÍK:

Otázka těžkých kulometů (13 mm a více), jejich význam, použití v boji a zařazení u pěchoty.

I.

Vývoj kulometu jakožto zbraně nebyl válkou ukončen. Kulo-
met byl stěžejným bojovým prostředkem pěchoty. Na jeho působnosti
závisel zdar každé její akce, zejména při úkolech defensivních. Jeho
konstrukce byla přizpůsobena několikerým způsobem různým úko-
lům, které bylo zdolávati: v různých armádách kromě původního
těžkého, t. j. normálního kulometu byl tvořen nový typ kulometu
lehkého, v jiných dokonce kulometné pušky (F. M.), aby kulomet
mohl svým úkolům snáze vyhověti. Avšak tento vývoj dál se ve
všech armádách jen jedním směrem: učiniti z kulometu zbraň lehčí,
a vyhověti tak požadavku, aby i nejnižší prvky pěchoty měly v svém
řádu automatickou zbraň, jež by jim svou působností dodávala ná-
ležitě odolnosti, a jež by jim nevadila svou těžkopádností. — Vývoj
v druhém směru, tvoření kulometu těžšího než kulomet normální,
nebo dokonce i ráže větší, nebyl však až do konce války ani započat.
Příčinu, proč se vývoj kulometu jakožto bojového prostředku
nedál i tímto směrem, třeba hledati v několika okolnostech: